Mihai Eminescu

Cezara

Mihai Eminescu

Cezara

Nuvelă originală, 1876

I

Era-ntr-o dimineaţă de vară. Marea şi-ntindea nesfârşita-i albăstrime, soarele se ridica încet în seninătatea adânc-albastră a cerului, florile se trezeau proaspete după somnul lung al nopţii, stâncile negre de rouă abureau şi se făceau sure, numai p-ici pe colea cădeau din ele, lenevite de căldură, mici bucăţi de nisip şi piatră.

Din nişte colţi de stânci despre apus se ridica o mănăstire veche încunjurată cu muri, asemenea unei cetăţui, şi de după muri vedeai pe ici pe colea câte-un vârf verde de plop ori de castan. Acoperămintele ţuguiete de olane mucigăite, bolta neagră a bisericii, zidurile împrejmuitoare risipite şi năpustite în risipa lor de plante grase, de furnici ce-şi fondau state, de procesii lungi de gâze roşii care se soreau cu nespusă lene, poarta de stejar de o vechime seculară, scările de piatră tocite şi mâncate de mult umblet, toate astea laolaltă te făceau a crede că este mai mult o ruină oprită curiozităţii decât locuinţă.

În dreapta mănăstirii se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii, sătucene cu căsuţe albe presărate prin dungile văilor, în stânga un drum trecea ca o cordea prin o nemărginire de lanuri verzi care se pierdeau în depărtarea orizontului, în dreptul ei marea, a cărei suprafaţă era ruptă pe ici pe colea de câte-un colţ de stâncă ce ieşea de sub apă.

De-a lungul zidurilor împrejmuitoare mergeau cărăruşe pe coasta dealului, curmate în cursul lor de muşunoaie de cârtiţe. Pe una din cărări vedem un călugăr bătrân mergând spre poarta mănăstirei, cu mâinile unite după spate. Rasa i-e de şiac, e-ncins cu găitan alb, metaniile de lână spânzură c-un colţ din sân, papucii de lemn se târâie şi clăpăiesc la fiecare pas. Barba albă i-e cam rară, ochii ca zărul neexpresivi şi cam tâmpiţi; nimic resignat sau ascetic în el.

Ajuns la poartă, trage clopoţelul, un frate îi deschide, el intră în curtea ce semăna a părăsită a mănăstirei, cu pardoseala ei de pietre pătrate printre care creşteau în voie fire de iarbă naltă, şi-n mijlocu-i c-un iaz ale cărui maluri erau sălbătăcite de fel de fel de buruiene. Brusturi mari, lumânărele, sulcină şi măzărichea care-şi ţese păturile ei de flori asupra întregii vegetaţii pe care o sugrumă cu încâlciturile ramurilor. Un cerdac lung, umbrit şi multicolor răspunde c-o scară ce dă-n curte. Bătrânul deschide uşa tinzii şi se face nevăzut înăuntrul clădirii.

În zidul lung şi nalt al mănăstirii, privit din grădină, se văd fereşti cu gratii negre, ca ferestrele de chilii părăsite, numai una e toată-ntreţesută cu iederă şi în dosul acelei mreje de frunze-ntunecoase se văd în oale roze albe ce par a căuta soarele cu capetele lor. Acea fereastră dădea într-o chilie pe pereţii cărei erau aruncate cu creionul fel de fel de schiţe ciudate – ici un sfânt, colo un căţel zvârcolindu-se în iarbă, colo icoana foarte bine executată a unei rudaşte, flori, tufe, capete de femei, bonete, papuci, în fine, o carte de schiţe risipită pe perete. Un dulap cu cărţi bisericeşti, un scaun cu spata naltă, haine călugăreşti spânzurate într-un cui, o ladă zugrăvită cu fel de fel de flori, un pat simplu de sub care se vedea o pereche de papuci şi un motan negru, iată toată îmbrăcămintea. Prin mreaja vie şi tremurătoare a fereştii pătrundeau razele soarelui şi umpleau semiîntunericul chiliei cu dungi de lumină în care se vedeau mii de firicele mişcătoare care toate jucau în imperiul unei raze şi dispar din vedere deodată cu ea.

Pe scaun şade un călugăr tânăr. El se află în acele momente de trândăvie plăcută pe care le are un dulău când şi-ntinde toţi muşchii în soare, leneş, somnoros, fără dorințe. O frunte naltă şi egal de largă asupra căreia părul formează un cadru luciu şi negru stă aşezată deasupra unor ochi adânciţi în boltele lor şi deasupra nasului fin, o gură cu buze subţiri, o bărbie rotunjită, ochii mulţumiţi, cum am zice, de ei înşii privesc c-un fel de conştiinţă de sine care-ar putea deveni cutezare, expresia lor e un ciudat amestec de vis şi raţiune rece.

S-apropie de fereastră şi se uită în grădină jos la iarba moale, crescută-n umbra virgină a copacilor, la portocale ce luceau prin frunze, apoi luă creionul şi desemnă pe perete o portocală. Luă un papuc, îl puse pe masă şi se uită la el, apoi deschise-o carte bisericească şi pe-un colţ de pagină zugrăvi papucul. Şi ce profanaţie a cărţilor bisericeşti! Toate marginile erau profile de femei, popi, cavaleri, cerşitori, comedianţi... în sfârşit, viaţa în realitatea ei, mâzgălită în fiecare colţ disponibil.

Deodată intră bătrânul.
— Binecuvântează, părinte.
— Domnul. Ei, Ieronime, zise bătrânul vesel şi-ntr-o ureche, ce mai lucrezi, ştrengariule?

— Eu? Dar când am mai lucrat eu ceva? Această presupunere jignește caracterul meu, părinte... Eu nu lucrez nimica; mă joc desemnând cai verzi pe pereți; dar să lucrez...? Sunt mai înțelept de cum arăt.

— Faci rău că nu-nveţi pictura.
— Eu nu fac nici rău, nici bine, căci nu fac nimic. Mă joc.
— Îngropi talentul, fiule, îngropi talentul.
— Îngrop pe dracul, părinte.
— Apage Satana! zise bătrânul sărind într-un picior şi aruncându-i-se-n braţe. Ieronim începu să râdă.

— Dumnezeu ştie, tată, de unde iei atâta veselie. Eu am momente când sunt trist, tu... nu cred.

— Eu trist, Ieronime? Să mă ia dracul, fătul meu, dac-am fost trist vrodată. Tristeţea fuge de mine ca cumătru-meu de tămâie. Dar lasă asta... hai în oraş cu mine. Azi, intrând la stareţul tău, am făcut o faţă cătrănită şi turcească... am spus că-mi trebuieşti tu pentr-o comândare, am minţit ca totdeauna – în sfârşit, îţi concede societatea mea serioasă de cioclu. Noi, Ieronim, ne-om duce în oraş... ştiu într-un loc vin bun, ştii colea, phiu! om juca cărţi cu alţi frăţiori, om fuma din lulele lungi cât ziua de azi şi ne-om uita pe fereşti la duduci! Se-nţelege că fără...

— Se-nţelege.
— Mă mir cine dracul te-a călugărit pe tine, blestematule Ieronime?
— Mă mir cine dracul te-a călugărit pe tine, părinte?
— Cine? Dracul. S-ar înşela cineva crezând că toate uşurinţele călugărilor aveau vreo însemnătate. Aşa numitele lor blăstămăţii erau nişte copilării, cu toată libertatea vorbelor cu care le-mbrăcau. Un pahar de vin, un joc de cărţi, o lulea de tutun, din când în când o privire repezită asupra profilului unei copile zâmbitoare – astea erau în faptă şi întotdeauna toate renumitele lor desfrânări. Tot farmecul consista în misterul cu care îmbrăcau făţarnic micile lor pasuri lumeşti.

Ieronim îşi aruncă rasa pe el, tăie o faţă sinistră, mucalitul bătrân tăie una smintită de tot, spre a face efect asupra spărietului portar, şi amândoi ieşiră repede din mănăstire, spre a-şi stâmpăra graba mersului abia în drumul mare, ce ducea la oraş.

II

— Contesă, voi face pe părintele D-tale să te silească ca să fii a mea.

— Cine se-ndoieşte c-o poţi face aceasta, cine, că eşti în stare s-o faci. Tatăl meu îţi datoreşte bani şi d-ta vrei fata lui. Nimic mai natural. Vă veţi învoi amândoi asupra preţului ca doi oameni de onoare ce sunteţi... dar până nu-ţi sunt femeie am dreptul de a te ruga să mă scuteşti... Vei avea destul timp să mă chinuieşti când îţi voi fi femeie.

Frumoasa contesă îi întoarse spatele şi se uită din fereastă pe uliţă. Ea începu să râdă, căci văzu pe-un bătrân mucalit silindu-se a tăia mutre evlavioase pentru a impune trecătorilor. Ieronim şi Onufrei stăteau în uliţă; Onufrei, numărând metaniile ce le ţinea în mâinile unite pe pântece, Ieronim c-o faţă de-o adâncă şi nobilă seriozitate.

Marchizul Castelmare se uită lung şi sălbatec asupra acelei copile ce-i dispreţuia amorul, apoi ieşi iute, trântind uşa după sine.

— Ce frumuşel e călugărul cela, şopti contesa zâmbind. Şi ce mucalit bătrân... Pare un paiazzo într-o rolă de intrigant. Ce nobile trăsături are tânărul... pare un demon... frumos, serios, nepăsător. Tot îi trebuie lui Francesco un model pentru demonul lui în „Căderea îngerilor”... dac-am putea pune mâna pe călugăr...

— Maiestre – strigă ea tare, apropiind două scaune de fereastă. Intră un bătrân c-o bluză de catifea, cu faţa naltă şi senină, c-o barbă sură, s-apropie de copilă c-o întrebare pe buze.

— Vino lângă mine... Şezi ici... Ia te uită la acel călugăr tânăr. Ce frumos demon în „Căderea îngerilor”, nu-i aşa?

— Ce frumos Adonis în „Venus şi Adonis”, zise pictorul surâzând, d-ta Venus, el Adonis.

— Eei! asta-i prea tare. Francesco i-apucă mâna într-a sa și apropie gura de fruntea ei frumoasă.

— Eşti copilă, zise el încet, şi de ce nu? Tu vrei să iubeşti... toată fibra inimii tale tremură la această vorbă... Vrei dar ca un bărbat pe care nu-l iubeşti, acel Castelmare, să te ia de soţie...? Ştii că sunt bogat... ştii că te iubesc ca pe fiica mea... ştii că tatăl tău te-ar vinde dacă i s-ar plăti preţul ce-l cere, căci e sărac, desfrânat, jucător... şi că nu-i o altă cale ca să scapi de nenorocire decât fugind de această casă. Vrei un părinte?... Iată-mă... Vrei o casă? A mea îţi stă deschisă. Vrei un amant, Cezara?... Iată-l. Şi eu am iubit... cunosc din tinereţe această dulce turbare... Tu eşti însetată după ea... şi cu toate astea ai fi în stare să scapi din mână cel mai frumos model de pictură... Un înger de geniu, căci demonii sunt îngeri de geniu... ceilalţi care au rămas în cer sunt cam prostuţi.

— Dar bine, tată, n-o s-alerg eu după el, zise ea roşie ca focul.
— Vrei s-alerg eu după el?
— Ei nu...
— Ei da... Complimentele mele, domnişoară, zise Francesco repezindu-se spre uşă. L-ar fi oprit... nu-i venea la socoteală, ... să nu-l oprească... nu se cădea. Ea nu făcu nimica, ceea ce era mai cuminte în cazul de faţă.
Pictorul ieşi zâmbind cu răutate, dar cu deosebire încântat de mutrele ce le tăia Cezara... contrazicătoare, turburi, desperate.

Ea rămase-ntr-o confuzie. Privea la Ieronim. Ce frumos era... Inima tremura-n ea... l-ar fi omorât dacă ar fi fost al ei... Era nebună.

Dar ce frumoasă, ce plină, ce amabilă era ea! Faţa ei era de-o albeaţă chilimbarie întunecată numai de-o viorie umbră, transpariţiunea acelui fin sistem venos ce concentrează idealele artei în boltită frunte şi-n acei ochi de-un albastru întuneric care sclipesc în umbra genelor lungi şi devin prin asta mai dulci, mai întunecoşi, mai demonici. Părul ei blond pare-o brumă aurită, gura dulce, cu buza dedesupt puţin mai plină, părea că cere sărutări, nasul fin şi bărbia rotundă şi dulce ca la femeile lui Giacomo Palma. Atât de nobilă, atât de frumoasă, capul ei se ridica c-un fel de copilăroasă mândrie, astfel cum şi-l ridică caii de rasă arabă, ş-atunci gâtul nalt lua acea energie marmoree şi doritoare totodată ca gâtul lui Antinous.

Ea-şi culcă capul într-o mână şi privi la acel tânăr călugăr cu o indefinibilă, resignată dorinţă. Toate vorbele lui Francesco ea nu le lua decât de glumă, a cărei realitate, ce-i drept, i-ar fi şi plăcut. Ce întunecoase bucurii simţea inima ei în acea privire, ... cum ar fi dorit... ce ar fi dorit?... Ah! cine o spune, cine-o poate spune, şi care limbă e-ndestul de bogată ca să poată exprima acea nemărginire de simţiri care se grămădesc nu în amor însuşi, ci în setea de amor. Ea visează-n fereastră... să viseze numai... n-ar fi un păcat analiza simţirilor ei?...

III

Onufrei şi Ieronim, trecând pe strade, nu vedeau că erau urmăriţi de-un om. Era pictorul. Ieronim avea să caute la poştă, unde şi află, o scrisoare de la un unchi al lui, un bătrân sihastru. Iată ce scria:

Iubite în Cristos nepoate. Este o frumuseţe de zi acum când îţi scriu şi sunt atât de plin de dulceaţa cea proaspătă a zilei, de mirosul câmpiilor, de gurile înmiite ale naturii, încât pare că-mi vine să spun şi eu naturii ceea ce gândesc, ce simt, ce trăieşte în mine. Lumea mea este o vale, încunjurată din toate părţile de stânci nepătrunse care stau ca un zid dinspre mare, astfel încât suflet de om nu poate ști acest rai pământesc unde trăiesc eu. Un singur loc de intrare este – o stâncă mişcătoare ce acoperă măiestru gura unei peştere care duce pân-înlăuntrul insulei. Altfel cine nu pătrunde prin acea peşteră crede că această insulă este o grămadă de stânci sterpe înălţate în mare, fără vegetaţie şi fără viaţă. Dar cum este inima? De jur împrejur stau stâncile urieşeşti de granit, ca nişte păzitori negri, pe când valea insulei, adâncă şi desigur sub oglinda mării, e acoperită de snopuri de flori, de viţe sălbatice, de ierburi nalte şi mirositoare în care coasa n-a intrat niciodată. Şi deasupra păturii afânate de lume vegetală se mişcă o lume întreagă de animale. Mii de albine cutremură florile lipindu-se de gura lor, bondarii îmbrăcaţi în catifea, fluturii albaştri umplu o regiune anumită de aer deasupra căreia vezi tremurând lumina soarelui. Stâncile nalte fac ca orizontul meu să fie îngust. O bucată de cer am numai, dar ce bucată! Un azur întunecos, limpede, transparent, şi numai din când în când câte un nourel alb ca şi când s-ar fi vărsat lapte pe cer. În mijlocul văii e un lac în care curg patru izvoare care ropotesc, se sfădesc, răstoarnă pietricele toată ziua şi toată noaptea. E o muzică eternă în tăcerea văratică a văii şi prin depărtare, prin iarba verde, pe costişe de prund, le vezi mişcându-se şi şerpuind cu argintul lor fluid, transparent şi viu, aruncându-se în braţele bulboanelor în care se-nvârtesc nebune, apoi repezindu-se mai departe, până ce, suspinând de satisfacere, s-adâncesc în lac. În mijlocul acestui lac, care apare negru de oglindirea stufului, ierbăriei şi răchitelor din jurul lui, este o nouă insulă, mică, cu o dumbravă de portocale. În acea dumbravă este peştera ce am prefăcut-o-n casă, şi prisaca mea. Toată această insulă-n insulă este o florărie sădită de mine anume pentru albine. Lucrez toată ziua câte ceva. Ştii că-n tinereţea mea am fost la un sculptor. De aceea, după ce-am netezit granitul peşterii mele, am umplut suprafaţa pereţilor cu ornamente şi basreliefuri cum le umpli tu cu schiţe. Deosebirea-i că sculptura e goală, prin urmare chipurile ce le sculptez eu, asemenea. Pe un

perete e Adam şi Eva... Am cercat a prinde în aceste forme inocenţa primitivă... Nici unul din ei nu ştie încă ce-nsemnează iubirea... ei se iubesc fără s-o ştie... formele sunt virgine şi necoapte... în expresia feţei am pus duioşie şi nu pasiune, este un idil liniştit şi candid între doi oameni ce n-au conştiinţa frumuseţii, nici a goliciunii lor. Ei umblă-mbrăţişaţi sub umbra unui şir de arbori, dinaintea lor o turmă de miei.

Cu totul altfel e Venus şi Adonis. Venus e numai amor. Ea-şi pleacă capul ei îmbătat de pasiune pe umărul acelui tânăr femeieşte-frumos, timid şi înamorat în sine, şi el se uită furiş la formele perfecte ale zeiţei ce-l fericeşte, căci i-e ruşine să se uite de-a dreptul. El joacă rolul unei fete naive pe care amantul ar fi descoperit-o.

În genere îmi place a reprezenta pe femeia agresivă. Bărbatul e firește agresiv, va să zică natura se repetă în fiece exemplar în astă privinţă şi excepţiile ei sunt tocmai femeile agresive. Este o nespusă gentileţe în modul cum o femeie ce iubeşte şi care e totodată inocentă, timidă, trebuie să se apropie de un bărbat sau ursuz, cine ştie prin ce, sau şi mai pudic şi mai copil decât ea. Cum vezi nu vorbesc de curtizane, de femei a căror experienţă este călăuza amorului, ci tocmai de agresiunea inocenţei femeieşti. De aceea sculptez acum tocmai pe peretele cel mai alb pe Aurora şi Orion. Ştii că tânăra Auroră răpeşte pe Orion, de care se-namorase însăşi cruda şi virgina Diana şi-l dusese în insula Delos. În faţa lui Orion exprim acel fond de întuneric şi mândrie care-l vezi mai în faţa tuturor tinerilor, în Aurora acea veselie nestingibilă a fetelor tinere, a sculpta agresiunea în o asemenea faţă este greu... Un lucru-mi pare ciudat. După orele care în amor se numesc păstoreşti rămâne în om o profundă descurajare şi tristeţe, ba susţin chiar că în acele momente omul e mai capabil de sinucidere, ba mai nepăsător faţă cu moartea decât orişicând. Găsesc pe de altă parte că un tânăr nesedus e mai greu de a seduce decât o fată, şi că biata Venus trebuie să-şi fi avut chinul ei cu Adonis. Este un mister în această aversiune înainte, în tristeţe după plăcere. Dar eu nu-l pricep.

Umblu la şcoală. Ştii la cine: la albinele mele. Am părerea cum că toate ideile ce plutesc pe suprafaţa vieţii oamenilor sunt creaţii ce aruncă o manta pe un corp ce se mişcă. Ele sunt altceva decât mişcarea corpului însuşi, deşi atârnă de la ea. Mai întâi statul albinelor. Ce ordine, măiestrie, armonie în lucrare. De ar avea cărţi, jurnale, universităţi, ai vedea pe literaţi făcând combinaţii geniale asupra acestei ordine ș-ai gândi că-i făptura inteligenţei, pe când vezi că nu inteligenţa, ci ceva mai adânc aranjează totul cu o simţire sigură, fără greş. Apoi coloniile. În toată vara vedem câte două sau trei generaţii colonizându-se din statul matern, şi ceea ce ne bucură este lipsa de fraze şi rezonamente cu care la oameni sembracă această emigrare a superfluenţei locuitorilor. Apoi revoluţiile. În tot anul o revoluţiune contra aristocraţiei, a curtizanilor reginei – minus contractul soţial, oraţiunile parlamentelor, argumente pentru dreptul divin şi dreptul natural. Cinis et umbra sumus.

Dar, vei răspunde, părinte, duci idei şi cugetări în natură după analogia împrejurărilor omeneşti, judeci aşadar organizaţiunile de stat ale animalelor numai întrucât le vezi asemănătoare cu cele omeneşti şi încifrezi lumea noastră în lumea lor. Nu. Oamenii înşii duc o viaţă instinctivă. De obiceiuri şi instituţiuni crescute pe temeiul naturii se lipesc religiuni subiective, fapte rele şi mizerabile, însă foarte cu scop şi tocmai acomodate cu strâmtoarea de minte a celor mai mulţi oameni. Asta merge multă vreme astfel. Te naşti, te-nsori, faci copii, mori, tocmai aşa ca la animale, numai că-n loc de uliţa satului, unde paradează donjuanii patrupezi, există la oameni sala de bal, jocul, muzica, unde vezi asemenea junele maimuţe cu monoclu mirosind femelele. Şi astfel trec multe bucăţi de vreme, crezi ori nu crezi ceea cu ce ţi se argumentează excelenţa acestei lumi, şi mori apoi, fără ca cineva să mai întrebe după acea muscă care, ca învăţat, a produs maculatură ştiinţifică, ori, după împrejurări, a predicat, a agitat republican ş.a.m.d. Şi poate că din când în când ţi-vin momente de luciditate în care priveşti ca trezit din somn şi vezi deodată cu mirare c-ai trăit într-o ordine de lucruri strict organizată, fără ca s-o ştii sau s-o vrei aceasta. Şi această minte, care în turburea şi pustia împingere şi luptă a istoriei oamenilor, a istoriei unui ce elementar, are din când în când câte o fulguraţiune de luciditate, această lecuţă de nonsens să vorbească şi ea? Să aibă vo influenţă, să însemneze ceva, să incifreze ceva în natură, ea care nu-i decât o incifraţiune a aceleiaşi naturi? Nici vorbă măcar.

Astfel vedem în marile migraţiuni ale popoarelor, unde fii minoreni ieşeau din ţară pe când stupul matern sta locului, o analogie cu roiurile albinelor. Nu explicările ce se dau faptelor, ci faptele înşile sunt adevărul.

Doctrinele pozitive, fie religioase, filozofice, de drept ori de stat nu sunt decât tot atâtea pledoarii ingenioase ale minţii, al acestui advocatus diaboli care e silit de voinţă ca să argumenteze toate celea. Acest mizerabil avocat e silit să puie toate într-o lumină strălucită şi, fiindcă existenţa este în sine mizerabilă, el e nevoit să împodobească cu flori şi c-o aparenţă de profundă înţelepciune mizeria existenţei, pentru a înşela în şcoală şi în biserică pe tucanii cei mici, care intră abia în scenă, asupra valorii vieţii reale. Pentru lucrătorii statului onoarea, pentru soldaţi gloria, pentru principi strălucirea, pentru învăţaţi renumele, pentru proşti cerul, şi astfel o generaţiune înşeală pe cealaltă prin acest advocatus diaboli moştenit, prin acest sclav silit la şireţie şi sofisme, care aicea se vaieră ca popă, colo face mutre serioase ca profesor, colo parlamentează ca avocat, dincolo taie feţe mizerabile ca cerşitor. Acest din urmă o face pentr-un pahar de vin ce-l are in petto, altul pentr-un titlu, altul pentru bani, altul pentru o coroană, dar la toţi în esenţă este aceeaşi, un moment de beţie.

Iată ce învăţ eu de la dascălii mei, de la albine – în şcoală la ele văd că suntem umbre fără voinţă, automaţi care facem ceea ce trebuie să facem şi că, pentru ca jucăria să nu ne dezgusteze, avem această mână de creieri care ar vrea să ne dovedească că într-adevăr facem ce voim, că putem face un lucru sau nu... Aceasta-i o înşelare de sine în care mulţimea de probabilităţi e confundată cu ceea ce suntem siliţi a face.

Viaţa internă a istoriei e instinctivă; viaţa exterioară, regii, popii, învăţaţii, sunt lustru şi frază şi, cum de pe haina de mătasă pusă pe un cadavru nu poţi cunoaşte în ce stare se află, astfel de pe aceste vestminte mincinoase nu poţi cunoaşte cum stă cu istoria însăşi.

Eu, mulţămită naturii, m-am dezbrăcat de haina deşertăciunii. Ştiu că tu eşti pân-acum frate laic. Nu te călugări, copilul meu... nu te preface în rasă şi comanac din ceea ce eşti, un băiat cuminte. Am fost sihastru, nu călugăr. Aş vrea ca cineva să-mi ieie locul în această sihăstrie, căci sunt bătrân şi poate curând să-mi bată ora mântuirii. Vină tu, dar numai după ce voi muri... pe cât trăiesc scutește-mă și tu. Am trebuință de singurătate. Bătrâneţea este o moarte înceată, ce încet bate inima mea acum, ce iute bătea înainte de 60 de ani... Lume, lume! Și într-o zi va bate din ce în ce mai încet, apoi va înceta, căci s-a sfârşit undelemnul candelei. Știu că n-am să simt c-am să mor. Va fi o trecere molcomă și firească, de care nu mă tem. Voi adormi... de nu m-aş trezi numai iar... Îţi sărut fruntea,

Euthanasius

IV

Pe când Ieronim ieşea cu Onufrei dintr-o veche zidire, îi văzu Francesco şi intră în vorbă cu cel dintâi, ca să-i steie model pentr-un tablou al său. Acesta, văzând că n-avea ce găsi de împotrivit bătrânului maestro, se-nvoi şi plecară tustrei spre locuinţa lui. În drum, părintele Onufrei, dând ca din întâmplare de mâna pictorului, care conţinea vro câteva piese de aur, crezu că ce-i găsit îi bun găsit şi, strângând cu multă amiciţie şi intenţie luătoare mâna acestuia, gândi că are multă cauză de-a se depărta, mai ales că tablele de la crâşmă l-invitau cu dragoste – deci pretestă ce pretestă şi se duse.

În vremea asta Cezara, curioasă şi neastâmpărată, cotrobăia prin odaia pictorului. Ea s-apropie de tabloul acoperit c-o pânză, o ridică şi se uită întrucât înaintase lucrarea „Căderei îngerilor”. Cu faţa de o senină seriozitate întindea Arhangelul Mihail spada sa de foc în aer. Pletele lui blonde fluturau împrejurul capului său alb ca marmura şi a frunţii boltite şi ochii lui albaştri străluceau pare că de putere şi energie. Braţu-i se întindea spre haos... aripile lungi şi albe păreau a se ajunge într-o elipsă deasupra umerilor lui şi deasupra frunţii se-ncovoia un cerc de stele albastre. Fondalul era haos, în sus străbătut pe ici pe colea de câte-o stea murind, jos întunecos şi rece. Dar în dreptul spadei îngerului era lăsată o dungă cenuşie de loc gol pentru figura demonului urmărit.

Ea auzi paşi în tindă. Un paravan ascundea patul artistului... ea s-ascunse după el... şezu pe pat... şi se uită. Intră Francesco cu tânărul călugăr. Inima-i bătea în pereţii pieptului de credea că voieşte să i se spargă. Artistul îi arătă lui Ieronim tabloul şi locul ce are să-l ocupe chipul său pe acea pânză; apoi intrară amândoi într-un cabinet. Cezara nu se mişca din loc... tăcea ca peştele.

Francesco reveni, îşi căută paleta, pensulele, lăsă peste fereastă o perdea de matasă albastră, încât camera se umplu de un aer vioriu... aşează la un loc potrivit un piedestal negru de lemn, uşa cabinetului se deschise... şi... Cezara era să răcnească... dar îşi astupă gura c-o mânuţă şi cu alta ochii. Să vorbim încet... cel puţin lectorii mei închipuiască-şi că le vorbesc la ureche... ia să vedem, rămas-a mâna Cezarei tot la ochi? Sânii îi crescuse într-atâta de bătăile inimii încât sărise un bumb de la pieptăraşul cam îngust de catifea neagră... de ce-l şi încheiase? Dar cine ştia că inima ei o să aibă asemenea turburări? Ea-şi dezbumbă pieptarul, sânii ei albi ca zăpada se eliberară din închisoarea lor de catifea şi ea răsuflă adânc, deşi încet. Apoi îşi puse iute mâna la ochi iar, până ce i se răcori sufletul... Apoi ridică un degeţel, ... cel mic, deasupra ochilor şi se uită printre degete... Văzu un cap frumos pe nişte umeri largi şi albi, pe un bust ce părea lucrat în marmură... Acum era să-i plesnească colanul... ea-l descheie din sponci şi, răsuflând din ce în ce mai liniştit, începu să privească întregul acel model frumos, din a cărui muşchi şi forme respira mândria şi nobleţa... Mâinile ei îi căzură-n jos, căci era obosită de emoţiune, dar nu sătulă de-a privi. Tremura cu toate astea ca varga şi i-ai fi auzit clănţănirea dinţilor dacă n-ar fi ţinut gura strâns încleştată.

Penelul pictorului zbura pe spaţiul gol ce şi-l lăsase pe pânză şi sub mână-i se născură formele lui Ieronim, din sus în jos, formă cu formă până la umeri, pe care pictorul schiţă două lungi şi strălucite aripi negre... Şedinţa era lungă. În vremea aceea Ieronim stătea pe piedestal drept, nemişcat, mândru ca un antic Apollo în semiîntunericul vânăt al odăii, pe care pictorul îl făcuse anume pentru a nimeri tonul fundamental al figurii.

— Ieronim! întrerupse Francesco tăcerea ce domina în sală. Cezara se sperie la aceste sunete. Îi veni ideea ciudată că pictorul are de gând să deie paravanul într-o parte... atunci ea era descoperită... cu toaleta ei dezordonată, cu părul vâlvoi, cu ochii aprinşi în cap şi cu faţa roşie ca sângele... Dar nu era asta.

Pictorul zise: „Am ajuns la cap. Trebuie să te fi îndoit vreodată în viaţa ta de ceva. Reaminteşte-ţi acea situaţie, ca să văd ce expresie va lua faţa ta”.

Ieronim îşi rechemă în minte scrisoarea bătrânului Euthanasius şi o zâmbire rece, sceptică, îi descleştă puţin buzele. O, de ar fi înmărmurit astfel! Era o durere mândră în faţa lui, şi bietei Cezare îi ieşi o lacrimă în ochi.

— Da, da! asta-i expresia! zise Francesco inspirat. Ochii lui se entuziasmară şi penelul său schiţă în fugă acele trăsături de-o dureroasă amărăciune în faţa întunecatului său geniu infernal.

— Ce nenorocit trebuie să fi fost când reamintirea îi schimbă faţa – gândi Cezara şi o duioşie dulce şi liniştită îi umplu sufletul... Ea nu mai era aceeaşi. Din tremurătoare deveni lină – acuma-l iubea. În acea frumoasă statuă de marmură albă, în acel Adonis încremenit ea presupunea un suflet... Îi venea să plângă acum... buzele ei se descleştară c-o dulce expresie de durere şi de amor, ea-şi înclină capul în perini şi-şi închise ochii. Simţea că plânge fără să vreie.

— Mi-ar trebui încă câteva şedinţe, zise Francesco. Cezara-şi deschise ochii, dar... Francesco trăsese perdeaua şi ea-l văzu din nou pe Adonis al ei în lumina cea plină a soarelui. Îşi astupă iar ochii şi auzi cum pictorul şi Ieronim se depărtaseră în cabinetul alăturat. Ea sări repede, tiptil, încet, se repezi pe uş-afară în buduarul ei, s-aruncă pe pat, ş-ascunse faţa în perini şi boţea tot ce încăpea în mâini. Când Francesco intră în odaia ei, ea s-aruncă în gâtul lui, îl strânse spasmodic, îl dezmierdă, îl sărută...

— Ce-i, copila mea?
— Nimic.
— Îţi place? Ea şopti ceva neînţeles, cu ochii plini de lacrimi şi dorinţă.

V

Cezara către Ieronim

Iartă dac-o femeie îţi spune că te iubeşte. O femeie frumoasă şi tânără, căci ştiu că sunt frumoasă. Dar ştiu eu... tu eşti atât de mândru, ştii a privi atât de rece...Ah! cum aş topi gheaţa ochilor tăi cu gura mea – iubite! De ce să mai îmbrac amorul cu vălul ruşinii... când te iubesc, când aş primi să fiu servitoarea ta, numai să mă suferi într-un colţ al casei în care vei locui tu, să suferi ca să sărut perina pe care va dormi capul tău. Vezi tu ce copil supus, umilit, este amorul? Tu crezi că sunt o neruşinată, o rea, o femeie de defăimat: dar cugetă un lucru, că aş fi un miel, că n-aş vorbi un cuvânt, că aş tăcea privindu-te, dacă m-ai iubi şi tu pe mine. Ştiu eu cum e inima ta? Pot eu şti? Vin de-mi spune cum este... Ce se petrece în acea cămăruţă unde-aş vrea să locuiesc eu... numai eu. Şi ştii tu cum mă cheamă?

Cezara

. . . . . .

Ieronim către Cezara

Că eşti frumoasă, cred; că mă iubeşti, îţi mulţămesc; că-mi oferi tot ceea ce tu crezi că m-ar face fericit, mă face să fiu în stare de-a-mi jertfi viaţa pentru tine. Îţi sărut mâna pentru voinţa ce ai de-a mă face fericit, deşi te înşeli când crezi că amorul tău de femeie m-ar putea face. Amorul este o nenorocire şi fericirea ce mi-o oferi, venin. Că n-o ştii aceasta este împrejurarea care te face adorabilă. Dac-ai avea pentr-un moment ochii mei, ce altfel ţi s-ar arăta această lume în care tu cauţi şi speri a găsi ce nu-i în ea – fericirea. Tu zici să te iubesc. Dacă te-aş putea iubi ca pe-o stea din cer... da! Dar dacă suspin, dacă doresc... n-aud eu din toate părţile aceleaşi suspine ordinare, aceleaşi doruri... ordinare; căci care-i scopul lor? Plăcerea dobitocească, reproducerea în muşinoiul pământului de viermi noi cu aceleaşi murdare dorinţe în piept, pe care le îmbracă cu lumina lunii şi cu strălucirea lacurilor, aceleaşi sărutări greţoase, pe care le aseamănă cu zuzurul zefirilor şi cu aiurirea frunzelor de fag. Este aşa, sau nu?

Priveşte-ţi-i, acei tineri cu zâmbiri banale, cu simţiri muieratice, cu şoapte echivoce, vezi acele femei care le răspund prin ochiri voluptoase şi mişcându-şi buzele – vezi! împrejurul acestui instinct se-nvârteşte viaţa omenirii... Mâncare şi reproducere, reproducere şi mâncare!... Şi eu să cad în rolul lor?... Să cerşesc o sărutare? Să fiu sclavul papucului tău, să tremur când îţi vei descoperi sânul... sânul care mâini va fi un cadavru, şi care după fiinţa sa este şi astăzi? Să mă frizez ca să-ţi plac, să-ţi spun minciuni ca să petrec mintea ta uşoară; să mă fac o păpuşă pentru... cine o şi mai spune pentru ce? Nu! nu mă voi face comediantul acelui rău care stăpâneşte lumea; mi-e milă de tine, de mine, mi-e milă de lumea-ntreagă. Mai bine mi-aş stoarce tot focul din inimă, ca să se risipească în scântei, decât să animez cu el o simţire pe care o cred nu numai culpabilă, ci ordinară... Lasă-i să se mângâie în simţirile lor, lasă-i să se iubească, lasă-i să moară cum au trăit: eu voi trece nepăsător prin această viaţă, ca un exilat, ca un paria, ca un nebun!... numai nu ca ei. Sâmburele vieţii este egoismul şi haina lui minciuna. Nu sunt nici egoist, nici mincinos. Adesea, când mă sui pe o piatră naltă, îmi pare că în creţii mantalei aruncate peste umăr am încremenit şi am devenit o statuă de bronz, pe lângă care trece o lume ce ştie că acest bronz nu are nici o simţire comună cu ea... Lasă-mă în mândria şi răceala mea. Dacă lumea ar trebui să piară şi eu aş putea s-o scap printr-o minciună, eu n-aş spune-o, ci aş lăsa lumea să piară. De ce vrei tu să mă cobor de pe piedestal şi să mă amestec cu mulţimea? Eu mă uit în sus, asemenea statuii lui Apollo... fii steaua cea din cer – rece şi luminoasă! – ş-atunci ochii mei s-or uita etern la tine!

. . . . . .

Ieronim părăsise mănăstirea după sfatul lui Euthanasius şi trăia izolat într-o chiliuţă din oraş, pe care şi-o împodobise cu flori şi cu schiţe zugrăvite de el. În această sihăstrie primea adesea vizitele lui Francesco. Într-o zi el îi arătă acestuia scrisoarea Cezarei.

— Ei, ai de gând să zici ba?

— Iată ce zic, răspunse arătând pe a sa.
— Fă ce vrei, dar astăzi vino-n atelierul meu, căci tabloul mi-e gata. Plecară şi veniră – la Cezara acasă.
— Domnişoara Cezara, recomandă Francesco când intrară.
— Cezara? murmură Ieronim uimit şi se uită lung, serios, în faţa ruşinoasă şi roşie a bietei fete. Ieronim se aşeză în colţul unui divan şi părea rău dispus... Francesco ieşi; iar Cezara... s-aruncă la picioarele tânărului cu mâinile unite, tremurând şi aproape plângând.

— O! zise ea încet, ca şi când s-ar fi temut de ceea ce zicea, şi apucându-i o mână o duse la buzele ei – poţi suferi amorul meu? să-l suferi numai... căci nu pretind să mă iubeşti; dar să te laşi iubit... ca un copil... Am auzit că eşti urâtor de femei, singuratic şi am desperat iubindu-te...

El îi cuprinse talia, o ridică încetinel de la pământ, o aşeză lângă el; apoi îi puse mâna după cap şi se uită drept şi lung în ochii ei... Îi era ciudat... nu-i venea să creadă ceea ce vedea cu ochii.

— Drept vorbeşti? întrebă el. Ea-şi plecă fruntea-n jos. Văzuse zâmbetul lui şi văzuse destul pentru a nu spera nimic. Ah! gândi în sine, ce plăcere poate găsi un om ca el într-o păpuşă uşoară, în această mască de ceară a mea? Se înţelege... Alt bărbat s-ar simţi măgulit, el... nici măgulit nu-i... Ştie că i se cuvine amor şi mă-ntreabă numai, precum un dascăl pe eleva lui, amicabil însă destul de rece; „Adevărat vorbeşti?”

O altă femeie, mai mândră de frumuseţea ei, ar fi ieşit vânătă de mânie şi jignită de moarte din casă. Nu se oferă o femeie spre a fi refuzată. Ea? Era tristă. Ar fi plâns... ar fi plâns de-ar fi murit, dar nu putea fi supărată pe el.

Şi el, cu cât o privea mai mult, cu atâta o găsea mai frumoasă. Avea milă de ea, deşi nu voia să-i inspire speranţe deşarte, precum ar fi făcut orice bărbat în locu-i.

— Nu că nu eşti frumoasă, Cezara. Să vorbim încet... te voi numi tu, căci îmi eşti scumpă, deşi nu te iubesc în felul în care aş dori eu însumi. Ascultă. Eu n-am iubit niciodată şi poate că nici nu sunt în stare. Dar un lucru crede. Nu iubesc pe nimeni, dar dacă aş iubi, sigur că tu ai trebui să fii amanta mea. Simt o adorare în inima mea pentru tine care poate ar deveni amor... dacă... ei bine, dacă nu m-ai iubi tu pe mine. Eu singur nu ştiu cum să-ţi descriu simţirea ciudată care-mi răceşte inima, adică nu mi-o răceşte atâta cât mi-o face somnolentă. Nu am dorinţe şi tu m-ai învăţat de-a le avea... Îţi pare ciudat asta... dar şi mie. Pare că te-aş săruta... dacă nu m-aş teme că mi-ai da sărutarea înapoi; parcă te-aş iubi... atunci când ai fi supărată pe mine.

— Nu pot fi... nu mă pot preface... în nimic, zise ea. E trist, adaose liniştită şi cu glasul puţin mai adânc, căci de la amorul tău atârnă fericirea vieţii mele întregi... Acuma Castelmare are jocul liber... nu am cauze de-a mă opune căsătoriei cu el, căci tu nu vrei să ştii nimica de mine. Nu mai voi să fug de la tatăl-meu, căci trebuie să caut a-mi uita nenorocirea, de se poate, prin o altă nenorocire... Sunt femeie... am crezut că sunt frumoasă... n-o mai pot crede... am crezut că am dreptul de-a dispreţui amorul unui om ce mă iubeşte... mi s-a răsplătit cumplit acest dispreţ cu aceeaşi măsură.

— Cezara, zise el încet şi înduioşat... mă laşi tu să cuget asupra acestui lucru? Am o inimă şi o minte ciudată. Nimic nu pătrunde în ele nemijlocit. O idee rămâne la mine zile întregi pe suprafaţa minţii; nici mă atinge, nici mă interesează. Abia după multe zile ea pătrunde-n fundul capului ş-atunci devine, prin altele ce le-a fi găsind acolo, adâncă şi înrădăcinată. Cezara, ... simţirile mele sunt tot astfel. Pot vedea un om căzând mort pe uliţă şi momentul întâi nu-mi face nici o impresie... abia după ore reapare imaginea lui şi încep a plânge... plâng mult şi urma rămâne neştearsă în inima mea. Tu spui să am milă de tine? Eu îţi zic: ai milă de mine... căci dacă vrodată iubirea ar pătrunde în inimă-mi, aş muri de amor. Tu nu mă-nţelegi, numai simt că amorul şi moartea mea vor fi foarte aproape una de alta. Ceea ce am nemijlocit este simpatia... aceasta o ai întreagă. Iubește-mă de voiești, dacă – lasă să-ți spun acest dulce cuvânt – dacă ai îndurarea s-o voiești. Tu gândești că eu nu te-aș putea iubi? Te înșeli... Lasă-mi numai timp... ca icoana ta să pătrundă adânc în inimă, să mă familiarizez cu această idee, eu, care n-am fost iubit, nici am iubit pe nimenea... și gândesc cum că tot aș putea nebuni iubindu-te.

El o sărută pe frunte şi ieşi... Ea surâse. Luă un joc de cărţi şi le meni, ca să vadă dac-a veni mâini, şi zise lin, înşirând cărţile:

— Dac-a veni mâini, l-oi iubi; dacă n-a veni, atunci... atunci asemenea l-oi iubi

Ieronim către Euthanasius

Dezmierd un chip de copilă în felul meu... adică umplu un album cu diferitele expresii ale unui singur cap. E ciudat că ochii mei atât de clari, pot să zic de-o cerească claritate, nu pot cuprinde nimic deodată. Mâzgălesc pereţii. Am intrat la o copilă înamorată de mine, pe care însă n-o iubesc... Am văzut-o roşie, sfioasă, turburată... Am zugrăvit în cartea mea această expresie. A-ngenuncheat lângă mine... m-a rugat să-i sufăr iubirea... nu-ţi pot descrie expresia de nevinovăţie, candoare şi amor din faţa ei... dar am schiţat-o... E de sărutat schiţa mea. Poate că e una din cele mai nimerite din câte-am zugrăvit. Am pus-o lângă mine. Deconcertare şi o dulce resignaţie. Un profil îngeresc. I-am spus cuvinte bune. O rază de speranţă în acea amabilă mâhnire a feţei. O adorabilă schiţă. Dar simt că din ce în ce schiţele se familiarizează cu inima. N-o iubesc. Nu. Adio, părinte

O iubeşti, fătul meu, fără s-o ştii. Cinis et umbra sumus. *Euthanasius*

VI

Sunt oameni pe care spiritele de observaţie şi femeile îi descoasă dintr-o singură apucătură – oameni cu puţin spirit, dar de-un caracter tare, expres, consecvent. Astfel era Castelmare. Dacă o femeie l-ar fi auzit trăgând clopoţelul, ar fi ştiut îndată cu ce faţă să-l primească; dacă un actor bun i-ar fi auzit paşii severi, apăsaţi şi de-o aspră regularitate răsunând prin galeriile şi coridoarele palatului Bianchi, ar fi ştiut prin o acţiune reconstructivă, fără să-l vadă, să-şi imagineze aproape caracterul omului în cestiune: o natură comună, consecventă şi puternică.

Puindu-şi odată-n minte de-a lua pe Cezara vrând-nevrând, lui i-erau toate mijloacele binevenite, deşi nu dispunea de multe, căci nu avea destul spirit pentru aceasta. Dar, întrucât îl servea inteligenţa, el cerca a descoperi dacă nu cumva şireata copilă ar avea vreun amor.

Deşi Ieronim nu ştia ce fel e simţirea lui pentru Cezara, îi plăcea să asculte de ea ca un copil de soră-sa mai mare şi, drept vorbind, ea abuza într-un mod neiertat de această putere ce-o avea asupra lui. El simţea în prezenţa ei un fel de duioşie în inimă, un fel de fior fără de înţeles al cărui suvenire îl urmărea zile întregi. Nu se poate zice că era amor, căci, deşi-i plăcea prezenţa ei, totuşi îi plăcea şi mai mult ca, departe de ea, să cugete la dânsa. În asemenea resuveniri, în care el se juca cu imaginea-i, prezenţa ei aievea îi era chiar supărătoare. Simţea parecă un ghimpe în inimă când ea era faţă, nu mai avea acea libertate de vis care era esenţa vieţii sale şi singura fericire a unui caracter mulţumit, fără amor şi fără ură. Dacă mi-ar da pace, gândi el în sine, totuşi ar fi cum ar fi. Atunci aş ţinea-o de mâna ei mică şi ne-am uita în lună – în virgina lună – atunci o privesc ca pe o statuă de marmură sau ca pe-un tablou zugrăvit pe un fond luminos într-o carte cu icoane... Parecă părul ei e o spumă de aur, atât de moale-i... Şi faţa ei se poleieşte într-un mod ciudat. Dar nu-mi dă cât lumea pace... mereu mă gâtuie... mă sărută – şi zice c-o iubesc. Ba pe dracul. Altfel... e chiar frumoasă – să spun dreptul. Bărbia se rotunjește ca un măr galben... guriţa câteodată parcă-i o cireașă... şi ochii, ah ochii! Numai de nu i-ar apropia de-ai mei... îmi atinge genele şi mă-nfioară pân-în tălpi. Atunci nu mai văd ce frumoasă e... o negură îmi întunecă ochii... atunci aş omorî-o... Asta nu-i trai, asta-i chin! Dar biata copilă... să fiu drept... ce ştie ea că mă chinuie.

Şi azi umbla prin grădina palatului Bianchi. Asemenea unor aripi de vultur sălbatic cuprindea ca un privaz părul negru şi uscat, acea frumoasă şi ostenită faţă de marmură de Paros. Pleoapele pe jumătate lăsate-n jos trădau mărimea ochilor lui de-un întunecos şi demonic albastru şi cu toate acestea dezgustaţi, buzele-ntredeschise arătau o energică durere şi numai gâtul se-ndoia cu mândrie, ca şi când nu şi-ar fi pierdut-o sub greutatea vieţii. – Noaptea era lucie, aerul părea nins de razele lunii, care se furişau prin întunecoasa verdeaţă a copacilor. El şezu pe o bancă, cu mâinile unite şi lăsate peste genunchi, cu fruntea plecată şi părul risipit peste ea, gândea lucruri de care nu-şi da seama şi numai luna lunecând pintre nouri umplea noaptea de vis. S-auzi un foşnet uşor care-l trezi... Era ea. Cum se schimbase acum? Faţa ei nu mai era trasă, ci se rotunjea vădit, sânii ei erau mai plini, numai roşaţa din obraz dispăruse, făcând loc unei palori care-i da un aer de nespusă blândeţe. Ochii nu mai aveau acea sălbatică şi noptoasă strălucire în adâncimea cărora fulgera întunecosul amor şi întunecoasa dorinţă... ci, limpeziţi, nespus de adânci, te-ai fi uitat zile întregi în ei. Linişte şi o melancolică pace era în adâncimea lor... Şi în acea faţă atât de palidă, plină dar tristă, surâdea suferitor oarecum gura de purpură... o roză a Ierihonului a cărei frumuseţe nu se trece. Ea s-apropia încet prin aleile străbătute de seninul nopţii pe cărările albe zugrăvite cu umbrele mrejelor de frunze. Ea-l văzu, dar nu-şi iuţi pasul. Îi ghicise ea caracterul? Poate. El stătea locului şi se uita lung la ea cum s-apropia încet, asemenea unei lunatice, ca-n somn.

El..., rezemându-şi cotul de spata băncii, îşi lăsă bărbia pe mână, mişcându-şi încet degetele şi se uita uimit, cu ochii strălucitori, la strălucitorul ei chip ce s-apropia. Ea şezu alături cu el, dar drept în lună. Nu-i atinse mâna – nimic. Luna o poleia frumos şi ea era îndestul de vicleană spre a se lăsa muiată-n întreg de această dulce şi voluptoasă lumină. El o privea mereu. Apoi îşi întinse el mai întâi mâna şi apucă încet mânuţa ei fină şi rece. Ah! gândi, şi un ce nemaisimţit îi trecu prin inimă... ah! cum îmi place acum. Acum se lipi cu-ncetul de chipul mlădios şi uşor şi, aplecându-şi gura la urechea ei, îi şopti lin, deşi cu glasul plin de înfocare:

— Priveşte la lună, luna mieze-nopţii – frumoasă ca un copil de patrusprezece zile şi – rece... Nu simţi tu c-a încetat toată durerea vieţii, orice dorinţă, orice aspirare în privirea acestui mândru tablou din care faci şi tu parte... Acum eşti în capul meu, înger, frumoasă cum nu te-am văzut niciodată... dulce... Nu ştii tu că eu te iubesc...?

Ea se-nfioră, dar tăcu.
— Şi apoi priveşte asupra oraşului întreg, pe acest amestec strălucit de palate şi drumuri, vezi cum, ajunse de lună, strălucesc asupra maselor întunecoase vârfurile turnurilor şi pânzele de la corăbii pe râu. Şi cu toate acestea centrul acestui tablou eşti tu! tu! tu!... Nu s-aude nimic... decât departe-n vro grădină privighetoarea şi s-aude vuind încet o roată de apă. Şi tu priveşti tăcută şi nevinovată asupra acestei lumi... Trandafirii înfloresc pe faţa ta... Tu, regină a sufletelor, nu eşti curată ca izvorul? mlădioasă ca chiparosul? dulce ca filomela? tânără ca luna plină, copilăroasă ca un canar, iubită ca o Dumnezeire? Priveşte, zise el şi mai încet, strada aceea strâmtă şi întunecoasă: numai într-un singur colţ îi taie umbra o dungă de lumină, dar în acel loc pare c-a nins... Vino cu mine... vino cu mine acasă... Voi da-ntr-o parte perdeaua din fereasta odăii mele şi vom privi toată noaptea la cer... Ah! te iubesc!... ţipă el apăsat... te iubesc!... o văd prea bine că te iubesc!

El o strânse cu atâta putere încât se-ncleştase amândoi într-o îmbrăţişare lungă şi nervoasă. Apoi el recăzu obosit de-o simţire nemaicunoscută pe spata băncii, îşi închise ochii şi-şi lăsă capul pe acea spată. Luna-l bătea drept în faţă, Cezara veni drept înainte-i, se-nclină asupră-i, se ţinu cu amândouă mâinile pe spata băncii şi-l sărută, cu ochii pe jumătate închişi, de nenumărate ori. El nu simţea nimic... asemenea unui copil ameţit de somn pe care mama îl dezmiardă.

S-auzi o foşnire în frunzele unui tufar. „D-zeul meu! – gândi ea speriată – dacă m-ar fi văzut cineva? – Poate Castelmare. Sărmanul copil! Cum se va întoarce el acasă? Acest om poate să-l pândească”.

Ea-l lăsă un moment să se trezească din această beţie... apoi îl întrebă lin, ca şi când n-ar fi vrut să-i întrerumpă decât încet gândirile lui, somnul lui cel aievea:

— Știi să mânuieşti sabia?
— Da! zise el.

— Să-ţi aduc o sabie – nu-i aşa?
— Da...
— Şi mi-i da o sărutare pentru ea?
— Da. Ea se urcă repede în palat şi peste două minute veni c-o spadă pe care i-o încinse, folosindu-se de ocazie de a-l strânge de mijloc.

— Dulcele meu sloi de gheaţă – tu, marmură! tu, piatră, tu!
— Dă-mi pace, Cezara. Îmi vine să mor.
— Nu, nu! îngerul meu... mergi acasă... Să nu ţi se întâmple nimica pe drum... gândește la Cezara ta... mărgăritarule. Nu se putu opri de a-i lua capul între mâini şi de-a-l mai săruta o dată... tare şi cu zgomot.

— Acum mergi, mergi! Te rog.
— De ce mă rogi?
— Pentru că te-aş ucide de-ai mai rămânea.
— Cum?
— Ştiu eu cum, zise ea, vicleană ca un copil. Ea-l duse pân-la un hăţiş şi-l împinse afară din grădină. Apoi se întoarse şi, îmbrăţoşând un trunchi, zise încet şi c-un fel de ciudă: „Ieronim! te muşc!” Ea bătu cu pumnii în trunchiul de copac; apoi se duse-n odaia ei şi, rupându-şi cu furie pieptarul de catifea, încâlcindu-şi părul atât de blond, ea se uita în oglindă cu ochii înecaţi de lacrimi şi cu buzele tremurătoare. Apoi se aruncă în pat şi şoptea încet, foarte încet şi înecată de suspinuri, cuvinte dulci, nepomenit de dulci şi dezmierdătoare, pintre care străbătea numai un nume pronunţat mai tare... Ieronim.

Nu-i merse însă tot astfel lui Ieronim. El s-apropie de strada strâmtă, aerul lin al nopţii îl trezise şi, de o natură mult mai puţin senzuală decât porumbiţa lui, el rămăsese numai cu convingerea teoretică cum că o iubeşte. El trecu prin strada întunecoasă cu pasul lui uşor, la care se cunoştea ca să zic elastica greutate precum se simte la pasul unui cal de rasă, când auzi în urmă-i un pas sever, regulat ca al unui soldat, şi recunoscu că-i al lui Castelmare. El se opri şi se-ntoarse spre partea dinspre care venea sunetul... Castelmare sosi... Tăcere. Ieronim plesni cu vârful sabiei într-un zid de granit şi, la scăpărare, se recunoscură ambii rivali. În acelaşi moment, fără să se fi schimbat vro vorbă măcar, săbiile începură a se crucişa, apoi s-auzi un geamăt... o cădere grea pe pavagiul dur al stradei; una din cele două umbre dispăru într-o casă apropiată... cealaltă rămase mută.

VII

Ieronim se-ntinsese pe patu-i şi dedese-ntr-o parte perdeaua de la fereastă spre a se uita cum luna apunea în râu, făcând parecă din suprafaţa lui un drum moale şi luminos, când auzi bătând încet în uşă. El se sculă şi deschise. Era pictorul.

— Tinere, zise el, trebuie să fugi cât mai în grabă din oraş.
— De ce?
— Ai omorât pe Castelmare.
— Ştiu.
— Ştii. Dar ceea ce nu ştii poate e că el e nepotul şi moştenitorul lui podestŕ din acest oraş, că duelele sunt oprite şi că poţi ajunge la spânzurătoare.

— Ei şi?
— Ei şi? De unde-ai învăţat acest limbagiu, Ieronim, adaose bătrânul molcom, copilul meu! Mi-ar părea rău de capul tău atât de frumos. Afară de-aceea mai ai o consideraţie... Iat-o.

El îi dete o hârtie mâzgălită în linii strâmbe. Acesta o deschise.

Cezara către Ieronim

Fugi te rog. Nu l-ai ucis pe Castelmare. Înăbuşit de sânge, au zis oamenilor să-l aducă la noi. A povestit tot, cui îi datoreşte rana sa. Fugi... te rog! Pot să te urmărească încă-n astă noapte. Ce-i şi mai trist: contele voieşte să se logodească cu mine în starea în care se află şi nu am nici o putere de-a rezista!... Dar te iubesc. Crede că nu voi supravieţui nenorocirea mea. Rămâind aici, nu m-ai scăpa, ci m-ai face numai să mor de îngrijire... paserea mea! Fugi, şi poate că... ah! unde-i o speranţă de care să mă ţin?... nu vezi că nu ştiu ce să-ţi zic... Ţi-aş zice: vino la mine, şi nu pot. Spune-mi: să te pierd, pentru a te mai vedea o dată? Nu! Fugi, Ieronim; poate că vro întâmplare neprevăzută să mă păstreze pentru tine... poate contele să moară... îi doresc moartea... te iubesc! Nu, nu! nu crede că te iubesc într-atât încât să-ţi zic să rămâi...

Adio... drăguţul meu! *Cezara*

Ieronim ş-aruncă mantia pe umeri şi ei merseră pe ţărmul râului, unde Francesco îi dădu barca lui. El îmbrăţoşă pe bătrânul amic, desprinse barca de ţărm, se sui şi pluti în josul râului până ce, ajungând pe luciul înalt al mării, el aruncă cârmă şi lopeţi în apă, se culcă în barcă sub cerul ce-şi ridica înstelata sa măreţie, şi astfel – un grăunte plutitor pe aria nemărginită a apelor – adormi adânc.

A doua zi soarele era sus când îşi deschise ochii. El văzu că barca lui se-nţepenise între nişte stânci de piatră... Soarele stăpânea cerul şi umplea sânul mării cu lumină. La malul continental el văzu răsărind din stânci pădurene o mănăstire veche prin ale cărei colonade de piatră sură, în cerdac, umblau cu pas regulat şi încet călugăriţe. O grădină unită cu murii mănăstirei se-ntindea până jos la poalele mării, care se mişca urcându-şi apele până lângă un boschet de chiparos şi roze tăinuit în ponorârea unei stânci, ca un azil de scăldătoare.

El se desculţă şi, sărind de pe-o piatră pe alta, cercetă stâncosul său imperiu. El dădu de un izvor de apă vie şi dulce care se repezea cu mult zgomot din fundul unei peşteri. Intră în peşteră... o răcoreală binefăcătoare îl cuprinse pe el, pe care soare-l arsese în somnu-i... merse mereu înainte... peştera se lungea din ce în ce şi devenea tot mai întunecoasă. Deodată văzu ca o zare de senin, dar îi păru că-i scapără. Văzând însă că ea nu pierea, el s-apropie şi văzu o bortă, cât ai băga mâna, care corespundea undeva... se uită pe ea... văzu tufişuri mari şi-i veni un miros adormitor de iarbă. El cercă să mărească borta cu puterea mâinilor, dar era un granit greu de înlăturat: numai un bolovan mare păru că se mişcă. El îl urni, bolovanul se întoarse ca-n ţâţâni şi lăsă o mică intrare pe care o putea trece târându-se. El intră repede, împinse bolovanul la loc, acoperi chiar zarea cea mică cu pietre şi pământ şi, când îşi întoarse privirea ca să vadă unde intrase, rămase încremenit de frumuseţea priveliştii.

Stânci urieşeşti şi cenuşii erau zidite de jur împrejur una peste alta pân-în ceruri şi-n mijlocul lor se adâncea o vale, o grădină de vale cu izvoare, în mijloc c-un lac şi-n mijlocul lacului o insulă pe care stăteau în şiruri lungi stupii unei prisăci mari.

— E insula lui Euthanasius, gândi el uimit şi păşea încet, minunându-se la fiecare pas. Până şi insectele erau îmblânzite în acest rai. Fluturi curioşi, albaştri, auriţi, roşii îi acoperiră părul lui lung şi negru, încât capul lui părea presărat cu flori. Aerul acestei insule era plin de sărbători murmuitoare ale albinelor, bondarilor, fluturilor, iarba îi ajungea până la piept, măzărichea punea laţuri înflorite picioarelor... o căldură, un miros voluptos pătrundea raiul. El s-apropie de lac şi, trecându-l pe unde era vad, veni în insulă. Albinele înconjurară bâzâind pe noul şi tânărul împărat al raiului. S-apropie de peştera ce ştia că trebuie să fie pe această insulă; o găsi într-adevăr sculptată-n piatră, găsi dalta şi uneltele de sculptură, patul, un ulcior cu apă; dar bătrânul lipsea. Pe o mescioară era o foaie scrisă.

„Simt că măduva mea devine pământ, că sângele meu e îngheţat şi fără cuprins ca apa, că ochii mei abia mai reflectează lumea-n care trăiesc. Mă sting. Şi nu rămâne decât urciorul de lut în care au ars lumina unei vieţi bogate. Mă voi aşeza sub cascada unui pârâu; liane şi flori de apă să încunjure cu vegetaţia lor corpul meu şi să-mi străţese părul şi barba cu firele lor... şi-n palmele-mi întoarse spre izvorul etern al vieţii, „soarele”, viespii să-şi zidească fagurii, cetatea lor de ceară. Râul curgând în veci proaspăt să mă dizolve şi să mă unească cu întregul naturii, dar să mă ferească de putrejune. Astfel cadavrul meu va sta ani întregi sub torentul curgător, ca un bătrân rege din basme, adormit pe sute de ani într-o insulă fermecată”.

Ieronim privi pereţii sculptaţi cu scene de amor, văzu cărţi vechi şi scrieri multe pe poliţele unui dulap răzimat de-un perete şi, mirosind apa din ulcior, văzând că ea-i răsuflată şi băhnită, presupuse că bătrânul trebuia să fi murit. Astfel el, moştenitorul firesc al acestui locaş de pace, a acestei grădini închise ca o odaie, răscoli cărţile, care erau toate alese şi-i promiteau multă petrecere; scrierile moşneagului, în care fiecare cugetare era un monogram al acestui cap adânc şi fericit şi a căror rezonanţă era atât de mare încât fiecare construcţie trezea o lume de cugetări şi analogii în capul tânărului. Într-adevăr, se familiariză în curând cu micul lui imperiu, era ca acasă, îngrijea de straturile grădinii şi de stupi, umbla ca o căprioară sălbatică prin tufăriile şi ierburile insulei. Adesea în nopţile calde se culca gol pe malurile lacului, acoperit numai c-o pânză de in – ş-atunci natura întreagă, murmurul izvoarelor albe, vuirea mării, măreţia nopţii îl adânceau într-un somn atât de tare şi fericit, în care trăia doar ca o plantă, fără durere, fără vis, fără dorinţă.

VIII

În ziua-n care era să se serbeze cununia Cezarei cu Castelmare, tatăl ei, marchizul Bianchi, muri de apoplexie în mijlocul paharelor şi a comesenilor săi. Când ea-l văzu întins pe pat, genele încă deschise peste ochii sticloşi, gura plină de spume, ea se răzimă de bolta unei fereşti şi privi dezgustată asupra acelui cadavru care nu-şi trăise decât sie şi care, spre a-şi împlini patime care aveau să aibă acest sfârşit, era s-o vândă pe ea, chipul de Madonă, omului pe care-l ura mai mult în lume.

Când Castelmare se prezentă, începu s-o mângâie:
— Contesă, zise el, părintele d-tale a murit şi ai rămas fără alt sprijin în lume decât mine, viitorul d-tale bărbat.

— Ba şi fără acesta, zise ea, căci d-ta ai încetat de-a fi viitorul meu bărbat – sau cel puţin anul meu de doliu au depărtat această fericită perspectivă. Vei bate iar la uşa mea după un an.

Castelmare ieşi nemulţumit, aruncându-i o ultimă privire de ură neîmpăcată. Francesco o sfătui de-a părăsi oraşul, unde era expusă urmăririlor crudului ei adorator, şi să se retragă la o mănăstire de călugăriţe în apropiere de câteva ore – unde ea se şi duse după înmormântarea tatălui ei.

Ea slăbise de grijă, sărmana copilă... despre Ieronim nu mai auzise nimica, numai cât că barca lui Francesco, în care el se pornise pe mare, se găsise sfărâmată la țărmuri, astfel încât ea-l crezu înecat, mort de mult.

În murii liniştiţi ai mănăstirii ea se regăsi pe sine însăşi. Chilia ce i se dedese era cu fereasta-nspre grădină şi mare; şi adesea, trăgând zăvorul la uşă ca să nu fie supărată de intrarea nimănui, ea privea ore întregi la înmiirea undelor depărtate ce se pierdeau în orizon, la prăvălatica grădină, frumoasă şi sălbătăcită, care-şi înrădăcinase hăţişurile şi arborii până lângă ţărm; sau alte dăţi, pierzându-se printre aleile umbroase, ea plivea firele de iarbă de pe cărare sau se ascundea într-un boschet aproape de ţărm, în care şedea ore întregi, adâncită în dorul ei fără de speranţă.

În zile calde ea se dezbrăca şi, lăsându-şi hainele-n boschet, se cobora la mare. Chip minunat, arătare de zăpadă în care tânăra delicateţe, dulcea moliciune a copilăriei era întrunită cu frumuseţea nobilă, coaptă, suavă, pronunţată a femeii. Prin transparenţa generală a unei pieliţi netede se vedeau parcă vinele viorii şi când piciorul ei atinge marea, când simte apele muindu-i corpul, surâsul său devine iar nervos şi sălbatec, cu toată copilăria ei; în luptă cu oceanul bătrân ea se simte reîntinerind, ea surâde cu gura încleştată de energie şi se lasă îmbrăţoşării zgomotoase a oceanului, tăind din când în când cu braţele albe undele albastre, înotând când pe-o coastă, când pe spate, tologindu-se voluptos pe patul de valuri.

Începuse a însera şi ea iar se lăsa amorului ei cu marea, iar surâdea în faţa valurilor cu acea intensivă şi dulce voluptate. Îşi golise gâtul ei de ninsoare, îşi despletise părul pe umerii rotunzi şi pe sânii crescuţi în sete de amor, până rămase goală şi frumoasă ca o statuă antică, având înaintea acestei din urmă avantajul vieţii, acea pieliţă caldă, dulce, netedă care lăsa urme dac-o atingeai. S-aruncă în mare şi începu să-noate, puindu-şi drept ţel de ajuns nişte stânci ce le vedea un sfert de ceas departe de ţărm.

Undele liniştite o duceau şi în curând ajunse la stâncile din mare. Ea merse-ncetinel de-a lungul lor, rezemându-şi mâinile de pereţii de piatră, ajunse la o peşteră din care curgea sfâşiat şi strălucind un izvor, intră mergând de-a lungul pârâului şi deodată o panoramă cerească se deschise ochilor ei...

„D-zeule! ce rai! gândi ea – voi sta aici puţin”. Ea merse-nainte prin iarba care, caldă şi mirositoare, îi gâdila corpul, s-aruncă în lacul limpede ca lacrima, a cărui apă o făcea mai să adoarmă, fugea apoi prin dumbrava de portocale, gonită de fluturi şi albine... Era nebună, ca un copil răsfăţat într-o grădină fermecată de basme. În urmă, văzând că soarele se-nclinase, ea se întoarse pe calea pe care venise, dar care fu spaima ei când nu văzu nici o ieşire.

Ce să facă? Cu gândul că s-a rătăcit îşi mai primblă ochii de jur împrejur... nicăieri o ieşire...

„Ah! gândi, şi ce-ar fi de aş petrece o noapte în acest rai fermecat? Cine mă vede şi cine mă ştie?”

. . . . . .

Se făcuse noaptea. Stelele mari şi albe tremurau pe cer şi argintul lunii trecea, sfâşiind valurile transparente de nouri ce se-ncreţeau în drumu-i. Noaptea era caldă, îmbătată de mirosul snopurilor de flori; dealurile străluceau sub o pânză de neguri, apa molcomă a lacului ce-nconjura dumbrava era poleită şi, tremurând, îşi arunca din când în când undele sclipitoare spre ţărmii adormiţi. Şi-n mijlocul acestei feerii a nopţii lăsate asupra unui rai înconjurat de mare trecea Cezara ca o-nchipuire de zăpadă, cu părul ei lung de aur ce-i ajungea la călcâie... Ea mergea încet... Toate visele, toată încântarea unei aromate nopţi de vară îi cuprinsese sufletul ei virgin... ar fi plâns! Îşi aducea aminte de amantul ei şi-i părea că-i Eva-n paradis, singură cu durerea ei. Ea veni lângă lac şi văzu cărare de prund pe sub apă. Începu să treacă şi apa fugea rotind împrejurul gleznelor ei... Ea se uită l-acea dumbravă încântată... o dorinţă de fericire îi cuprinse sânul... era atât de însetată de amor ca copilul cel tânăr şi fraged, buzele ei erau uscate de dorinţa unei sărutări, cugetarea ei era împătimită ca un strat cu florile pe jumătate veştezite de arşiţă. Când ajunse în dumbravă umbra mirositoare a arborilor nalţi arunca un reflect albastru asupra pieliţei ei, încât părea o statuă de marmură în lumină viorie... Deodată ea văzu prin arbori o figură de om... gândea că-i o închipuire a ei, proiectată pe mrejele de frunze... şi acel chip luă din ce în ce conture mai clare... era el.

„Ah! gândi ea zâmbind, ce nebună sunt... pretutindenea el, în frumuseţea nopţii, în tăcerea dumbrăvilor”... El s-apropie... El credea asemenea că are-o-nchipuire aievea înaintea lui... O privi lung, se priviră lung.

Când îi luă mâna... ea ţipă.
— Cezara, strigă el, cuprinzând-o-n braţele lui... Cezara! eşti o închipuire, un vis, o umbră a nopţii zugrăvită cu zăpada luminii de lună? Sau eşti tu? tu?

Ea plângea... nu putea răspunde. Se credea nebună, credea că-i vis, ş-ar fi vrut numai ca vecinic să ţie acel vis.

— Tu eşti? Chiar tu? întrebă ea cu glasul înecat căci toată cugetarea ei semprospătase, toate visele ei reveneau splendide şi doritoare de viaţă... Ea nu se mai sătura privindu-l... Şi uitase starea în care era.